

Estratègies d'intervenció en l'acolliment familiar

Pere Amorós Martí i Carme Panchón Iglesias*

Introducció

Des d'una perspectiva moderna, l'acolliment familiar és un recurs social que implica atorgar la guarda d'un menor a una persona o nucli familiar, amb l'obligació de cuidar-lo, alimentar-lo i educarlo per un temps, amb la finalitat d' integrar-lo en una vida familiar que substitueixi o complementi temporalment la seva natural (Llei 37/1991, Generalitat de Catalunya).

L'acolliment familiar s'ha obert i adaptat a les necessitats actuals dels nen/es i joves, unes necessitats com més va més complexes. En aquest sentit, avui en dia parlem de diverses modalitats d'acolliment: amb previsió de retorn; sense previsió de retorn o/i preadoptiu. Cada una d'aquestes modalitats permetrà respondre a les diverses situacions dels infants i de les seves famílies. Però per garantir l'interès del menor i desenvolupar una bona pràctica de l'acolliment familiar cal tenir ben estructurades les diverses fases que componen un programa d'acolliments familiars.

Fase prèvia: la captació i la selecció de famílies d'acollida

La necessitat de disposar d'un nombre important de famílies que puguin respondre a les necessitats actuals dels nens/es, ha fet que calgui utilitzar uns mitjans de captació més específics. En aquest

---

*Pere Amorós, Dr. en Pedagogia, Professor Titular de Pedagogia de la Inadaptació Social del Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació, ha publicat diversos llibres i articles sobre temes socials d'infància: adopció i acolliments familiars i temes de justícia juvenil.

*Carme Panchón Iglesias, Dra. en Pedagogia, Professora Titular de Pedagogia de la Inadaptació Social, té publicacions relacionades en temes d'infància en risc social, residències infantils i justícia juvenil.

Adreça professional dels autors: Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació. Universitat de Barcelona. Divisió de Ciències de l'Educació. Campus de la Vall d'Hebron. Passeig de la Vall d'Hebron, 171. 08035 Barcelona.

sentit, la utilització de mitjans de comunicació com televisió, premsa i ràdio ha esdevingut el mètode més adequat per fer aquesta captació.

Cal remarcar que les campanyes de captació no tan sols pretenen captar futures famílies d'acollida, sinó també realitzar un procés de sensibilització a la comunitat per tal que aquesta, en el seu conjunt, senti el recurs a famílies d'acollida com un medi normalitzat amb el qual una família ofereix ajuda a una altra.

Si és important utilitzar tots els mitjans de comunicació, no menys important és preveure la forma de recepció d'aquesta captació. Cal disposar durant la campanya d'una línia telefònica i de professionals que puguin realitzar la primera recepció de les trucades i oferir uns elements motivadors per tal que les futures famílies puguin continuar el procés d'informació i la posterior selecció-formació.

El mitjans de comunicació són necessaris per poder sensibilitzar la comunitat i captar possibles famílies d'acollida, però serà per mitjà dels contactes personals del boca a boca de les persones sensibilitzades o de les famílies que ja fan acollida que la mesura s'anirà coneixent millor. El recolzament a les famílies acollidores perquè facin de portaveu del recurs d'acolliment és el millor sistema per tenir amb continuïtat futurs candidats.

La selecció de les famílies d'acollida

La necessitat d'ampliar la tipologia de les famílies d'acollida que puguin respondre a les diverses modalitats de l'acolliment familiar (preadoptiu, amb previsió de retorn, sense previsió de retorn i més en concret els acolliments especialitzats) ha provocat un canvi molt important en els models de selecció de famílies.

Abans s'utilitzava el model de selecció-valoració, que pretenia valorar la capacitat dels candidats sobre la base d'un número d'atributs que es consideraven necessaris per assegurar l'èxit de l'acolliment. Aquest model era vist per les famílies com un model molt intrusiu, ja que aquestes sentien que havien de demostrar unes grans habilitats i garantir la seva convivència. La relació que s'establí amb el tècnic era una relació que no facilitava un clima de confiança per poder intercanviar idees i preocupacions al voltant de l'acolliment familiar.

Els models actuals van en la línia d'uns models de preparació/educació en els quals es planteja la selecció com un procés d'ajuda a les famílies per sensibilitzar-les i preparar-les davant les possibles situacions i reaccions que es donin a l'acolliment familiar. Ajudar els membres de la família a desenvolupar un millor coneixement de les seves potencialitats i limitacions és fer-los prendre consciència

de les característiques de l'acolliment perquè ells mateixos puguin analitzar si es troben amb prou forces i desitjos per poder assumir aquesta responsabilitat. Per facilitar l'aplicació d'aquest model, s'ha elaborat el «Programa de Formación para familias acogedoras» (1994), d'Amorós, Fuertes, i Roca, editat pel Ministerio de Asuntos Sociales i la Junta de Castilla-León.

Si bé cada equip realitza el procés de selecció amb unes característiques pròpies, en general se segueix l'esquema següent:

- Una primera entrevista informativa per aclarir els dubtes i resoldre les inquietuds dels futurs acollidors, que reben informació sobre les característiques del procés de selecció en què es ressalta la importància de la formació en grup.

- Una segona entrevista per recollir aquelles dades més significatives en relació a les característiques i les actituds de les famílies entorn de l'acolliment familiar.

- En tercer lloc, la realització d'un curs de formació de vuit sessions en grup abordant els continguts més significatius de l'acolliment familiar.

Una darrera entrevista en el domicili dels candidats per concloure el procés de selecció i poder conèixer la modalitat d'acolliment i les característiques dels possibles nens/es que serien capaços d'assumir. La decisió final d'idoneïtat de les famílies serà competència de les diferents comissions que cada organisme tingui previst.

Fase inicial: la preparació de l'acoblament

Un cop els tècnics, a partir de la campanya de captació i del procés de selecció, disposen d'un conjunt de famílies d'acollida, i quan, d'altra banda, a partir de l'avaluació inicial d'una família natural, s'observa que cal realitzar un acolliment familiar, és quan s'inicia la fase de preparació prèvia a l'acoblament.

L'acoblament conforma una fase molt important en el procés de l'acolliment ja que facilita l'establiment dels primers contactes entre el nen/a i la família d'acollida. La preparació prèvia d'aquests contactes i la realització dels objectius específics són uns factors que facilitaran un bon acolliment.

La preparació del nen/a

La preparació del nen/a variarà d'acord amb les característiques de cada un i de la situació en què es trobi en aquell moment (en un centre o a casa seva). Generalment l'estratègia que s'utilitza és l'entrevista. Si el nen/a està en un centre, la preparació segueix el procés següent:

- La persona del centre, generalment el seu educador/a-tutor/a, realitza la primera aproximació i motiva al nen/a perquè se senti acompanyat i comprès en la seva situació i perquè pugui expressar els seus sentiments i les seves emocions sobre el possible acolliment.

- En un principi, és possible que el nen/a no se'n refii, ja que té molt poca experiència a ser escoltat i consultat i, sobretot, té por de separar-se, de trobar-se perdut en la nova família, en els nous problemes que li pot ocasionar l'adaptació, en la situació en la qual quedarà davant de la seva família, en els motius d'aquesta separació, etc. Per tots aquests motius, és molt important realitzar una tasca d'orientació i d'acompanyament informant-lo de les característiques de l'acolliment i de tots els aspectes relacionats amb l'adaptació a la nova casa, així com oferir-li informació per una major sensibilització davant la seva situació, motivant-lo perquè l'acolliment se li aparegui com quelcom de desitjat.

En aquesta fase s'ha constatat que existeixen diversos factors que faciliten la preparació, com ara:

- Una comunicació positiva del nen/a amb les persones que l'informen i expliquen la mesura.

- El coneixement de l'experiència d'altres nens/es, en la mesura que aquests ho valorin positivament.

Pel que fa a factors de risc, destaquem:

- Actitud personal negativa cap a la mesura per part del nen/a, sobretot si és adolescent.

- Trastorns del comportament.

La preparació de la família d'acollida

A través de diverses entrevistes amb la família d'acollida es capta si la família vol acceptar l'acolliment d'un nen/a en concret.

- Se'ls suggereix que ho pensin i que es prenguin un temps prudencial per donar resposta (entre dos dies i una setmana). Es fixa una nova entrevista.

- Se'ls potencia l'autoestima ressaltant les aptituds i les qualitats per a l'acolliment proposat.
- Se'ls comenta i se'ls demana l'opinió sobre les estratègies per a l'acoblament i la integració del nen/a.
- Se'ls informa de la disponibilitat que tindran els tècnics.
- Se'ls fa reflexionar sobre els possibles canvis a realitzar en la seva família i de quina manera poden preparar l'arribada d'un nen/a.
- Es comenten experiències d'altres acolliments de característiques similars.

La preparació de la família natural

El treball amb la família natural no és fàcil, ja que pot existir una desconfiança envers l'equip i una por a perdre els seus drets. Un principi bàsic de la intervenció amb la família és que si bé s'han de treballar els sentiments que representa per al nen/a la separació, cal també entendre i tractar els sentiments de les famílies biològiques. S'ha de defugir de la tendència a defensar l'una i atacar a l'altra, a ometre els sentiments de l'un acusant l'altre de provocar-lo, de fer l'un de víctima i l'altre de culpable.

El treball amb els pares implica intervenir sobre la família globalment, protegint el nen/a i ajudant els familiars perquè el puguin recuperar. És important que els pares sentin que l'acolliment no és per sancionar el seu comportament o les seves incapacitats, ni per treure'ls el nen/a, sinó per solucionar les seves dificultats i les del nen/a, i buscar les condicions que els permetin retrobar-se de nou.

Pel que fa a la intervenció, el primer és treballar la possible desconfiança. Cal estar atent a les seves dificultats i problemàtiques. És un procés de comprendre situacions, dificultats, temors i desitjos. La preocupació i l'interès pel nen/a va augmentant a mesura que ells veuen que també reben atenció. Es valoren els beneficis que poden representar per a ells i pel nen/a, utilitzant tècniques d'empatia, confiança, respecte, observació i comprensió.

Durant aquest procés s'ha d'oferir una informació molt clara i transparent sobre els deures i drets i els possibles ajuts materials o la utilització de serveis de la comunitat. Se'ls fa veure la seva situació real i l'acolliment es presenta com la millor alternativa per satisfer aquesta necessitat. També se'ls pot explicar altres casos d'acolliment temporal.

Fase intermèdia: l'acoblament i el seguiment

El primer contacte entre el nen/a i la família d'acollida se sol realitzar en el Centre del nen/a, en un lloc neutral, en el despatx dels tècnics i en alguna ocasió a casa dels acollidors. L'acolliment és normalment progressiu, excepte en nadons o en nen/es petits.

De manera gradual passen unes hores junts, després 1, 2 o 3 dies, períodes de vacances, fins a l'acoblament definitiu. Paral·lelament es mantenen visites amb el nen/a i la família per conèixer les seves percepcions.

El que es pretén amb aquests primers contactes és facilitar que es coneguin, que estableixin una confiança, que intercanviïn informació que faciliti la integració i l'adaptació. El seguiment posterior s'adapta al Pla d'Intervenció realitzant més contactes a l'inici de l'acolliment i temporalitzant uns espais més amplis a mesura que avança. En les situacions que es preveu una possible crisi s'incrementa el recolzament per part del tècnic.

La intervenció amb la família d'acollida i el nen/a

Les reaccions que poden presentar els nen/es estaran relacionades amb la separació de la seva família i l'adaptació a un nou entorn. En un primer moment poden manifestar una bona imatge per a ser acceptats, però al cap de poc temps es manifesten tal com són. En ocasions les seves reaccions són de protesta, plorant o cridant, i en altres estan recelosos i espantats i no es comuniquen gaire. També poden presentar rebuig a un dels membres de la família d'acollida. Per norma general, les reaccions a conseqüència del procés d'adaptació se superen amb certa facilitat si troben un clima càlid. En canvi, les característiques i els comportaments propis de la seva personalitat necessiten una adaptació molt més llarga.

Per la seva banda, la família d'acollida també necessitarà realitzar un ajust en la dinàmica familiar per acceptar un nou membre. En un primer moment estan pendents del nen/a i de les reaccions que pugui presentar, no li exigeixen gaire sinó que el deixen que es vagi adaptant, encara que si li van marcant normes bàsiques del grup familiar. Tenen respecte envers algunes reaccions del nen/a, però al mateix temps tenen il·lusió i disponibilitat per afrontar aquestes dificultats.

Un element important a tenir present en aquest procés d'adaptació són els fills de les famílies d'acollida. D'una banda, poden veure

el nen acollit com un amic, un company de jocs, poden sentir-se'n responsables i inclús ensenyar-li coses o aprendre-les d'ell. De l'altra, poden tenir gelosia o sentir-se malament perquè han de compartir amb un altre nen les seves coses.

La intervenció amb la família d'acollida es realitza per mitjà d'entrevistes on s'intenta informar, proposar i potenciar que les famílies siguin capaces d'utilitzar els procediments adequats per:

- Presentar adequadament el nen/a acollit a la família pròpia o extensa, al centre escolar, als amics i a l'entorn social del nen/a.
- Respectar els seus gustos i aficions marcant límits equitativament en relació amb els altres nens/es de la família acollidora.
- Portar a terme activitats gratificants per al nen/a.
- Observar el comportament del nen/a en la nova vida i davant diferents situacions.
- Facilitar el contacte amb altres acollidors per a recolzaments mutus.
- Mantenir una bona relació amb el servei.
- Acceptar una relació d'ajuda.

Per al seguiment es mantenen entrevistes o trucades telefòniques amb la família (canvi d'impressions, notificació d'incidències, avaluació, etc.).

Les estratègies amb la família acollidora en relació amb la família natural se centren a sensibilitzar la família acollidora sobre els sentiments de la família natural, tractant d'explicar i fer comprendre a la família acollidora que la família natural viu en un entorn diferent i amb la seva problemàtica concreta. Quan existeix una possibilitat de treball conjunt entre la família natural i la d'acollida, per mínima que sigui, s'ha de plantejar.

A les famílies d'acollida se'ls ha d'animar a participar per:

- Parlar dels avantatges i els inconvenients.
- Expressar els seus sentiments, dubtes o problemes.
- Obtenir una explicació clara dels objectius, de les visites i de la disponibilitat dels tècnics.

Paral·lelament a la intervenció amb la família d'acollida, cal fer un recolzament al nen/a, detectant les seves necessitats, facilitant el procés d'adaptació a la família d'acollida i preparant el futur retorn a la seva pròpia família.

La intervenció amb la família del nen

La intervenció amb la família del nen/a ha d'estar ben definida. No es tracta d'intervenir en el conjunt dels problemes psicosocials i/o psiquiàtrics, pels quals es pot buscar la col·laboració d'altres serveis, es tracta d'intervenir en els problemes de parentalitat, de millora de la seva capacitat per exercir com a pares. En l'acolliment amb previsió de retorn i en molts de tipus permanent, és indispensable, el treball amb la família del nen/a per al bon desenvolupament de l'acolliment.

Els diversos tipus d'intervenció que es realitzen més freqüentment amb la família del nen/a són:

- Informar-los en tot moment de l'evolució del nen/a i de la situació de l'acolliment familiar.
- Facilitar-los un bon nivell de participació en la presa de decisió.
- Orientar-los cap als recursos que els puguin ser útils.
- Orientar-los sobre temes d'educació familiar, habilitats socials...

El que es pretén és que la família del nen/a col·labori en el projecte, que pugui sentir-se útil, que senti que les seves necessitats bàsiques són satisfetes, en síntesi, que pugui millorar la seva situació i facilitar el retorn del nen/a. Tots aquest tipus d'ajuda s'inclouen dins els denominats plans de reunificació.

La importància de les visites

Moltes investigacions han demostrat la correlació que existeix entre els contactes freqüents amb els pares i la possibilitat de retorn (Sherman *et al.* 1973; Thorpe, 1974; Fanshel i Shinn, 1978; Sherman *et al.* 1973). Però no n'hi prou amb afavorir les visites perquè el retorn sigui reeixit, sinó que cal també oferir uns serveis de suport durant l'acolliment i després del retorn. Cal que les famílies dels nens/es puguin rebre una ajuda tècnica durant els primers mesos del retorn, per tal d'afavorir l'adaptació del nen/a i de la pròpia família.

Segons les investigacions de Waterhouse (1992) els acollidors trobaven que els contactes eren més reeixits quan:

- El nen/a estava content a les entrevistes.
- Es podia establir una bona relació amb els pares.
- Els acollidors veien el seu rol a les entrevistes com una part del pla de reunificació.

- L'entrada a l'acolliment era per dificultats dels pares més que per abusos o abandonaments.

- S'establia una bona relació amb el treballador social que facilitava suport i orientació.

- El treballador oferia informació adequada a totes les parts.

En canvi, van trobar més difícil els contactes i les visites quan:

- Els pares no havien participat en els acords.

- Existien conflictes entre els acollidors i els pares entorn de la disciplina.

- Els pares tenien problemes de personalitat.

- El nen/a estava en acollida per raons d'abusos o d'abandonament.

Les investigacions de Cautley (1980) van trobar que el temps de durada de l'acolliment era important en les actituds de les famílies d'acollida, ja que existia un vincle afectiu important tant amb la família del nen/a com amb l'acollidora.

Les propostes per resoldre part d'aquestes actituds consisteixen a realitzar uns processos de selecció i formació dels futurs acollidors perquè estiguin més sensibilitzats respecte d'aquests temes, així com a portar a terme un bon procés de seguiment per solucionar qualsevol dificultat.

Fase final: acomiadament de la família d'acollida i/o retorn del nen/a a la seva família

L'acolliment familiar és una mesura temporal que pot acabar amb el retorn del nen/a a casa seva, amb la independència arribada la seva majoria d'edat, amb l'adopció o amb una altra alternativa social.

En aquest sentit, veiem que ineludiblement hi haurà un acomiadament del nen/a de la seva família acollidora, i el desitjable seria que retornés a la seva pròpia família. El nen/a necessita estar informat i preparat per a l'acomiadament i el retorn a la seva llar. Amb aquesta finalitat els tècnics, en col·laboració amb la família d'acollida, i a ser possible amb la família del nen/a, preparen el pla de retorn.

En un primer moment es mantenen entrevistes amb la família d'acollida i la família del nen/a perquè puguin col·laborar. Les

famílies d'acollida reben una preparació sobre els aspectes següents:

- Els motius del retorn i la situació actual de la família del nen/a, amb els canvis que hagi experimentat.
- La manera en què es pot realitzar el retorn i el seu nivell d'implicació.
  - La futura relació que podran tenir amb el nen/a.
  - La necessitat que col·laborin en el retorn manifestant al nen/a la satisfacció que ha representat per a ells tenir-lo a casa.
  - Preveure que un acolliment acaba però que un altre pot començar.
  - Remarcant la tasca que han portat a terme amb aquest acolliment.

El tècnic, amb la col·laboració de la família, va preparant al nen/a sobre:

- Quan es realitzarà el retorn.
- El que trobarà a casa seva.
- El que haurà de fer per adaptar-se.
- Els canvis a nivell escolar, d'amics, etc.
- Les futures relacions amb la família d'acollida.
- Els avantatges del retorn.
- Els canvis que ha fet.

Si el retorn no és a la seva família i l'acomiadament ha estat per una dificultat d'adaptació, el procés és més dolorós. Cal discutir les raons, compartir les responsabilitats i planificar com podrien anar millor les coses.

La família del nen/a també necessita estar preparada per assumir i facilitar el retorn del nen/a. Per mitjà d'entrevistes i creant un clima de naturalitat, recolzament i confiança, els tècnics han de valorar la importància dels canvis que ha calgut fer per superar els seus problemes, així com comentar l'evolució del nen/a. La seva opinió sobre la manera de portar a terme el retorn i el seu nivell d'implicació facilitaran la futura adaptació del nen/a. Cal que les famílies puguin comptar amb les ajudes tècniques i econòmiques que calgui en aquesta fase d'adaptació.

Si el retorn es prepara amb la col·laboració de totes les parts, és molt possible que l'acolliment hagi ajudat a resoldre les situacions difícils que van provocar la separació temporal del nen/a de la seva família.

Referències bibliogràfiques

- AMORÓS, P.: *La adopción y el acogimiento familiar*. Madrid: Narcea, 1987.
- AMORÓS, P.; FUERTES, J.; ROCA, M.J.: *Programa para la formación de familias acogedoras*. Junta de Castilla-León y Ministerio de Asuntos Sociales, 1994.
- BERRIDGE, D.; CLEAVER, H. : *Foster Home break-down*. Oxford: Blackwell, 1987.
- BLOOK, N.M.: «Toward Reducing Recidivism in Foster Care», a *Child Welfare*. LX, 9, 1981, pp. 597-610.
- CAUTLEY, P.W.: *New Foster Parents: The First Experience*. Nova York: Human Sciences Press, 1980.
- DAVID, M.: *Le placement familial de la pratique à la théorie*. París: Les Editions ESF, 1989.
- FANSHEL, D.; SHINN, E.B. : *Children in Foster Care: A Longitudinal Investigation*. Nova York: Columbia University Press, 1978.
- FANSHEL, D. : *On the road to Permanency: An Expanded Data base for Service to Children in Foster Care*. Nova York: Child Welfare League of America, 1982.
- FEIN, E. ; MALUCCIO, A.N.; HAMILTON, V.J.; WARD, D.E.: «After Foster Care: Outcomes of Permanency Planning for Children», a *Child Welfare*, LXII, 6, 1983, pp. 483-558.
- FEIN, E.; STAFF, I.: «Last best Chance: Findings from a Reunification Services Program», a *Child Welfare*. LXXII. 1, 1993, pp. 25-40.
- GUERNEY, L.; WOLFGANG, G.: «Long-range evaluation of effects on foster parents skills training program», a *Journal of Clinical Child Psychology*, núm. 3, 1981, pp. 33-37.
- LEVIN, A.E.: «Groupwork with Parents in the Family Foster Care System: A Powerful Method of Engagement», a *Child Welfare*. Vol. LXXI, núm. 5, 1992, pp. 457-473.
- SHERMAN, E.; NEUMAN, R.; SHYNE, A.W.: *Children Adrift in Foster Care- A study of Alternative Approaches*. Nova York: Child Welfare League of America, 1973.
- SIMMS, M.D.; BOLDN, B.J.: «The family Reunification Project: Facilitating Regular Contact Among Foster Children, Natural Families, and Foster Families», *Child Welfare*. Vol. LXX, núm. 6, 1991, pp. 679-690.
- TATARA, T.: «Characteristics of Children in Foster Care». American Psychological Association. Division of Child, *Youth & Family Services Newsletter*, núm. 12, vol. 3, 1989, pp. 16-17.
- THORPE, R.: «The experiences of children and parents living apart», 1980, a TRISELIOTIS, J.: *New Development in foster care and adoption*. London: Routledge. Kegan Paul.

- WATERHOUSE, S.: «How foster Carers view contact», a *Adoption and Fostering*, núm. 16, vol. 2, 1992, pp. 42-46
- WULCZIN, F.: «Caseload Dynamics and Foster Care Reentry», a *Social Service Review*, núm. 65, vol. 1, 1991, pp. 133-156.

Paraules clau

Educació social

Atenció a la infància

Acolliment familiar

Treball social

Abstracts

El artículo describe las características de cada una de las fases que componen el proceso de intervención en la acogida familiar. Se ofrece un conjunto de sugerencias elaboradas a partir de la reflexión sobre la práctica.

Cet article décrit les caractéristiques de chacune des phases du processus d'intervention dans l'accueil familial. Il présente un ensemble de suggestions élaborées à partir de la réflexion sur la pratique.

This article describes the characteristics of each stage of the process of intervention in fostering. It provides suggestions based on a reflection on the practice.